

विविध पिकांच्या लागवड पध्दती

(अधिक सविस्तर माहितीसाठी येथे क्लीक करावे)

भात

जमिनीचा प्रकार, पावसाचे प्रमाण अथवा पाण्याची उपलब्धता लक्षात घेऊन हळव्या, मध्यम गरव्या आणि निम गरव्या या प्रकारातील बियाण्याची निवड करावी. एका हेक्टरसाठी जाड दाण्याच्या जातीकरीता ५० ते ६० कि., बारीक दाण्याच्या जातीकरीता ३५ ते ४० कि., संकरीत जातींसाठी २० कि. बियाण्याचा वापर करावा. बियाणे पेरणीपूर्वी एक किलो बियाण्याला अडीच ग्रॅम या प्रमाणात थायरम हे बुरशीनाशक चोळावे. शाश्वत उत्पादनासाठी किमान ३ वर्षांतून एकदा बियाण्यात बदल करावा. नवीन बियाणे खरेदी करताना प्रमाणित बियाणे आहे याची खात्री करावी.

राब पध्दतीने रोपवाटीका तयार केल्यास सेन्द्रीय पदार्थांची फार मोठया प्रमाणात हानी होते. तसेच यासाठी वेळही खूप वाया जातो आणि मजूरही जास्त लागतात म्हणून राब पध्दतीऐवजी गादी वाफा पध्दतीचा वापर करून भात रोपवाटीका तयार करावी. वाफ्याची तळाची रुंदी १२० सें.मी. पृष्ठभागी ९० सें.मी. आणि उंची ८ ते १० से.मी. ठेवावी. वाफ्यांची लांबी जमिनीच्या उतारानुसार ठरवावी.

रोपवाटीकेला शिफारसीप्रमाणे सेन्द्रीय आणि रासायनिक खतांचा हप्ता द्यावा. तणांच्या बंदोबस्तासाठी शिफारसीनुसार तणनाशकांचा वापर करावा.

पुनर्लावणी

भात तयार होण्यास लागणाऱ्या कालावधीच्या १/५ दिवस वयाची रोपे पुनर्लावणीसाठी वापरावी. रब्बी हंगामामध्ये मात्र १/४ दिवस वयाची रोपे वापरावी. रोपांना ५ ते ६ पाने फुटलेली असावी. जमिनीच्या प्रकारानुसार १५X१५ सें.मी. २०X२० सें.मी. अंतरावर चिखल समपातळीत आणलेल्या शेतात रोपांची लावणी करावी. रोप लावताना उथळ आणि सरळ लावावे. सुधारित जातींसाठी एका चुडामध्ये ३ रोपे तर संकरीत जातींसाठी एका

चुडामध्ये एक रोप वापरावे. भात पिकाला शिफारस केल्यानुसार खतांची मात्रा द्यावी. खते देताना निम्मे नत्र आणि स्फुरद व पालाश यांची संपूर्ण मात्रा चिखलणीच्यावेळी द्यावी. उरलेले नत्र २ हप्त्यात विभागून द्यावे. दुसरा हप्ता फुटवे येण्याच्यावेळी तर तिसरा हप्ता पीक फुलोऱ्यावर येताना द्यावा. गरजेनुसार पिकाचे कीड व रोगांपासून संरक्षण करावे. पीक वाढीच्या काळात शिफारस केल्यानुसार शेतामध्ये पाण्याची पातळी राखावी. सुमारे ९० टक्के दाणे पिकल्यावर कापणी करावी. कापणीसाठी वैभव विळयाचा वापर करावा.

भात लावणी आणि कापणीसाठी आवश्यक मनुष्यबळ उपलब्ध होत नसल्यामुळे विद्यापीठाने भात लावणीसाठी स्वयंचलीत लावणी यंत्राची, भात कापणीसाठी रीपरची शिफारस केली आहे. यामुळे कामाची गती वाढून खर्चही कमी येतो.

नागली

दापोली—१ आणि दापोली सफेद—१ अशा दोन अधिक उत्पादन देणाऱ्या नागलीच्या जाती विद्यापीठाने प्रसारित केल्या आहेत.

लागवड

रोपवाटीका तयार करण्यासाठी जमिनीची चांगली नांगरट करून एका गुंठयाला २५० किलो या प्रमाणात शेणखत किंवा कंपोस्ट मातीमध्ये मिसळून घ्यावे. त्यानंतर भात रोपवाटीकेच्या पध्दतीनुसारच गादीवाफे तयार करून घ्यावे. अशा गादी वाफ्यावर बियाणे पेरणीपूर्वी प्रती गुंठयास १ किलो युरिया खताची मात्रा द्यावी. बियाणे पेरणीपूर्वी बीजप्रक्रिया करावी. त्यासाठी १ किलो बियाण्याला अडीच ग्रॅम थायरम हे बुरशीनाशक चोळावे. वाफ्यावर २ ओळीमधील अंतर १० सें.मी. ठेवून उथळ आणि विरळ पध्दतीने बियाणे पेरावे. नंतर बी मातीने झाकून घ्यावे. एक हेक्टर क्षेत्रासाठी ५ ते ६ किलो बियाण्याचा वापर करावा. रोपे १५ दिवसांची झाल्यानंतर गुंठयाला १ किलो याप्रमाणात नत्र खताचा दुसरा हप्ता द्यावा.

पुनर्लावणी

अधिक उत्पन्न मिळविण्याच्यादृष्टीने नागलीची लागवड ठोंब पध्दतीने करण्याची शिफारस करण्यात आली आहे. रोपे ३० दिवसाची झाल्यानंतर रोपवाटीकेमधून रोप काढून घ्यावे आणि लागवडीसाठी तयार केलेल्या क्षेत्रामध्ये २०X१५ सें.मी. अंतरावर ठोंब पध्दतीने लावावे. लागवड करताना एका ठोंब्यात २ रोपे लावावी. नागली पिकाला हेक्टरी ८० किलो नत्र आणि ४० किलो स्फुरद द्यावा. यापैकी निम्मा नत्र आणि पूर्ण स्फुरदाची मात्रा रोप लावणीच्यावेळी द्यावी. नत्राचा उर्वरित हप्ता लावणीनंतर १ महिन्यांनी द्यावा. खते फोकून न देता ठोंब्यातून द्यावीत.

आंबा

हापूस, रत्ना, सिंधु, सुवर्णा, कोकण रुची, कोकण राजा, कोकण सम्राट या जातींबरोबरच लिली आणि ऑस्टीन या परदेशी तसेच केसर या जातींचीही विद्यापीठाने शिफारस केली आहे. सर्वसाधारण पध्दतीमध्ये १०X१० मी. अंतरावर आंबा लागवड करण्यात येते. सघन लागवड पध्दतीमध्ये हे अंतर ५X५ मी. ठेवण्यात येते. कलम लागवडीसाठी १X१X१ मी. आकाराचा खड्डा खोदावा. खड्डा भरतेवेळी तळाशी पालापाचोळा टाकावा. प्रत्येक खड्ड्यामधून बाहेर काढलेल्या मातीत ३ ते ४ घमेली शेणखत किंवा कंपोस्ट ३ कि. सिंगल सुपर फॉस्फेट १०० ग्रॅम २ टक्के मिथील पॅराथिऑनची भुकटी चांगली मिसळावी आणि खड्डा पुन्हा भरून घ्यावा. कलमांची पिशवी अलगद कापून मातीच्या हंडीसह खड्ड्याच्या मध्यभागी कलम लावावे. कलम लावताना कलमाचा जोड मातीमध्ये जाणार नाही याची काळजी घ्यावी, कलम लावल्यानंतर सभोवतालची माती पायाने घट्ट दाबून घ्यावी. कलमाला काठीचा आधार द्यावा. हापूस कलमाच्या लागवडीमध्ये चांगले परागीकरण होऊन चांगले उत्पादन मिळण्यासाठी रत्ना, सिंधु, केसर, गोवा मानकूर या सारख्या जातीची १० ते १५ टक्के झाडे लावावीत. कलमांना आवश्यकतेनुसार आणि हंगामानुसार पाणी द्यावे.

खते

कलमाच्या वयानुसार शिफारस केल्याप्रमाणे सेंद्रीय, रासायनिक खताची मात्रा पावसाळा सुरु होण्यापूर्वी द्यावी. खते कलमाच्या विस्ताराच्या थोडी आत वर्तुळाकार चर खोदून द्यावी. कलमावर येणारी नवीन पालवी आणि मोहोराचे संरक्षणासाठी शिफारस केल्यानुसार कीटकनाशकांचा वापर करावा. हापूस आंब्यामध्ये नियमित फळधारणा होण्यासाठी तसेच हंगामामध्ये फळे लवकर तयार होण्यासाठी विद्यापीठाने पॅक्लोब्युट्रॉझॉल या वाढ विरोधकाची शिफारस केली आहे.

काढणी

फळे काढताना चौदा आणे पक्वतेची फळे काढावीत. फळे काढण्यासाठी विद्यापीठ निर्मित नूतन झेला वापरावा. फळाची काढणी तीव्र उन्हामध्ये करू नये तसेच काढलेली फळे उन्हामध्ये ठेऊ नयेत. फळे भरतेवेळी विद्यापीठाने शिफारस केलेल्या पुठ्याच्या खोक्यांचा वापर करावा. फळांची वाहतूक थंडवेळी शक्यतो रात्रीचेवेळी करावी. यामुळे फळातील साक्याचे प्रमाण कमी होते. हापूस आंब्याचे उत्पादन वाढण्यासाठी आणि फळांची प्रत सुधारण्याचा विद्यापीठाने शिफारस केलेल्या विविध पध्दतींचा अवलंब करावा.

काजू

विद्यापीठाने वेंगुर्ला १ ते वेंगुर्ला ८ अशा अधिक उत्पादन देणाऱ्या काजूच्या जाती विकसित केल्या आहेत. यापैकी वेंगुर्ला-१, वेंगुर्ला-४, वेंगुर्ला-६, वेंगुर्ला-७ आणि वेंगुर्ला-८ या जाती जास्त प्रचलित आहेत.

लागवड

काजूची लागवड ७x७ किंवा ८x८ मी अंतरावर करावी. लागवडीसाठी २ x २ x २ फुट आकाराचा खड्डा खोदावा. खड्यातून बाहेर काढलेल्या मातीमध्ये दीड ते दोन घमेली शेणखत किंवा कंपोस्ट, अर्धा किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट आणि ५० ग्रॅम, २ टक्के मिथिल पॅरेथिऑन भुकटी मिसळून या मातीने खड्डा भरावा खड्डा मातीने भरण्यापूर्वी तळाशी उपलब्धतेनुसार पालापाचोळा

अथवा गवत टाकावे. ब्लेडच्या सहाय्याने कलमाची पिशवी कापून मातीच्या हंडीसह खड्ड्याच्या मध्यभागी कलम लावावे. कलम लावल्यानंतर बाजूची माती पायाने चांगली दाबून घेऊन काठीचा आधार द्यावा. हंगाम व गरजेनुसार कलमांना पाणी द्यावे.

खते

कलमाच्या वयानुसार विद्यापीठाने शिफारस केलेल्या सेंद्रीय आणि रासायनिक खताच्या मात्रा द्याव्यात. खते देताना कलमाच्या विस्ताराच्या थोडी आत वर्तुळाकार पध्दतीने चर खोदून खते द्यावीत. खते पावसाळा सुरु होण्यापूर्वी द्यावी. विविध कीड आणि रोगांच्या व्यवस्थापनासाठी विद्यापीठाच्या विविध शिफारशींचा अवलंब करावा.

काढणी

पूर्ण पिकलेली बोंडे काढून तसेच जमिनीवर पडलेली बोंडे गोळा करून बोंडापासून बिया वेगळ्या कराव्यात. तसेच ७ ते ८ दिवस बिया उन्हामध्ये चांगल्या वाळवाव्यात.

नारळ

विद्यापीठाने टी X डी, डी X टी, डी X टी-२, प्रताप-बाणावली, लक्ष्मीप ऑर्डिनरी आणि फिलीपाईन्स ऑर्डिनरी या जातींची लागवडीसाठी शिफारस केली आहे.

रोपांची निवड :

रोप किमान ९ ते १२ वयाचे असावे. रोपाला ५ ते ६ पाने असावीत. पाती विलग झालेल्या असाव्यात. रोपांचा बुंधा जाड व पानाचे देठ आखूड असावेत.

लागवड

नारळाची लागवड ७.५ X ७.५ मीटर किंवा ८ X ८ मी. अंतरावर करावी. लागवडीसाठी १ X १ X १ मी. आकाराचे खड्डे खोदून घ्यावे. प्रत्येक खड्ड्यासाठी २ ते ३ घमेली शेणखत किंवा कंपोस्ट २ किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट आणि १०० ग्रॅम फोरेट घ्यावे. या सर्व गोष्टी खड्ड्यातून बाहेर काढलेल्या मातीमध्ये चांगल्या मिसळून त्या मातीने खड्डा भरून घ्यावा. मातीने खड्डा भरण्यापूर्वी तळाशी पालापाचोळा अथवा गवत टाकावे. या खड्ड्याच्या मध्यभागी आवश्यक तेवढी माती काढून त्या ठिकाणी नारळाचे रोप लावावे. रोप लावताना जास्त खोल लावले जाणार नाही, कोंबामध्ये माती जाणार नाही याची काळजी घ्यावी. रोपाच्या आजूबाजूची माती पायाने घट्ट दाबून घ्यावी. नारळाला हंगाम आणि जमिनीच्या प्रकारानुसार पाणी द्यावे. विद्यापीठाने शिफारस केल्यानुसार प्रत्येक वर्षी नारळाला सेंद्रीय आणि रासायनिक खतांचा हप्ता द्यावा. हा हप्ता एकाचवेळी पूर्णपणे न देता वर्षातून ३वेळा सम प्रमाणात विभागून द्यावा. कीड आणि रोग नियंत्रणासाठी विद्यापीठाने शिफारस केल्याप्रमाणे विविध कीड आणि रोगनाशकांचा वापर करावा.

सुपारी

विद्यापीठाने श्रीवर्धनी या नावाची जात विकसित केली असून या जातीची सुपारी मोठ्या आकाराची आहे. याशिवाय पांढऱ्या गराचे प्रमाण चांगले असून गर मऊ आहे. रंगदेखील आकर्षक आहे.

लागवड

लागवडीसाठी जाड बुंध्याची, कमी उंचीची, जास्त पाने असलेली, १२ ते १८ महिने वयाची जोमदार रोपे निवडावीत नंतर २.७ X २.७ मी. अंतरावर २ X २ X २ फूट आकाराचे खड्डे खोदावेत. खड्डयामधून बाहेर काढलेल्या मातीत २ घमेली शेणखत/कंपोस्ट खत, ५०० ग्रॅम सिंगल सुपर फॉस्फेट, ६० ग्रॅम ५टक्के कार्बारील भुकटी मिसळून या मातीने खड्ड्यात भरावा. खड्डयामध्ये माती भरण्यापूर्वी खड्डयामध्ये पालापाचोळा व गवत टाकावे,

अशा खडयामध्ये मध्यभागी निवडलेल्या सुपारीचे रोप लावावे. रोप लावताना खडयामध्ये खोलवर न लावता जमिनीच्या पृष्ठभागांच्या पातळीत लावावे. सुपारीला विद्यापीठाने शिफारस केल्यानुसार प्रत्येक वर्षी खतांचा हप्ता द्यावा. रोग व किडींच्या बंदोबस्तासाठी विद्यापीठाच्या शिफारशीचा अवलंब करावा.

चिकू :

विद्यापीठाने कालीपत्ती, क्रिकेटबॉल आणि छत्री या जातींची लागवडीसाठी शिफारस केली आहे.

लागवड :

चिकूची लागवड करताना १० X १० मी. अंतरावर १ X १ X १ मी. अंतराचे खड्डे खोदून करावी. खड्ड्यातून बाहेर काढलेल्या मातीमध्ये ३ ते ४ घमेली शेणखत, अडीच किलो सिंगल सुपर फॉस्फेट आणि १०० ग्रॅम २ टक्के मिथील पॅरॉथिऑन टाकून मातीमध्ये चांगले मिसळून घ्यावे. खड्ड्याच्या तळाशी पालापाचोळा आणि गवत इत्यादींचा थर देऊन नंतर खतमिश्रीत मातीने हा खड्डा भरून घ्यावा. चिकू कलमाची पिशवी ब्लेडच्या सहाय्याने अलगद कापून मातीच्या हंडीसह खड्ड्याच्या मध्यभागी कलम लावावे. कलम लावल्यानंतर सभोवतालची माती पायाने घट्ट दाबून घ्यावे. कलमांना काठीचा आधार द्यावा. जमीन आणि हंगाम यांचा विचार करून पाण्याचे नियोजन करावे. विद्यापीठाने शिफारस केल्यानुसार प्रत्येक कलमाला दरवर्षी खते द्यावीत. रोग व किडींच्या नियंत्रणासाठी विद्यापीठाने केलेल्या शिफारशींचा अवलंब करावा.

वनपिके :

पीक, झाडांची रचना, इत्यादी बाबी लक्षात घेऊन वन पिकाच्या लागवडीसाठी दोन ओळी आणि दोन रोपामधील अंतर निश्चित करावे. रोप लावण्यासाठी २ X २ X २ फूट अथवा १ X १ X १ फुट आकाराचे खड्डे

खोदून घ्यावे. प्रत्येक खड्डयाकरीता २५० ग्रॅम सिंगल सुपर फॉस्फेट आणि २५ ग्रॅम २ टक्के मिथील पॅरॉथिऑनची भुकटी घेऊन उकरलेल्या मातीमध्ये चांगले मिसळावे. खड्डयाच्या तळाशी पालापाचोळा आणि गवत इत्यादींचा थर देऊन नंतर खतमिश्रीत मातीने हा खड्डा पूर्ण भरून घ्यावा. रोपाची पिशवी ब्लेडने अलगद कापून मातीच्या हंडीसह रोप खड्डयाच्या मध्यभागी लावावे. रोप लावल्यानंतर सभोवतालची माती पायाने घट्ट दाबून घ्यावी. रोपांना काठीचा आधार द्यावा. खत व्यवस्थापन आणि पीक संरक्षणासाठी विद्यापीठाने केलेल्या शिफारशींचा अवलंब करावा.